

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili 7 (2017)

ISSN 2082-0917

DOI 10.24917/20820917.7.22

Liliana Kaczor

Muzeum Armii Krajowej im. Gen. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie

Aleksandra Anna Kozłowska „Góral generałem – Andrzej Galica. Biografia żołnierza, polityka i literata” – recenzja publikacji

Przedmiotem niniejszej recenzji jest biografia gen. Andrzeja Galicy, legionisty, piłsudczyka, żołnierza Wojska Polskiego, twórcy formacji Strzelców Podhalańskich, ale również polityka i literata.

Autorką pracy jest Aleksandra Anna Kozłowska, doktor nauk humanistycznych specjalności historia Polski XX wieku, absolwentka Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego, kierunek archeologia (1997 r.) oraz studium podyplomowego w zakresie historii. Zainteresowania autorki koncentrują się głównie wokół biografistyki i historii wojskowości polskiej XX w. Stopień doktora uzyskała we wrześniu 2012 roku na podstawie dysertacji doktorskiej *Góral generałem- Andrzej Galica. Biografia żołnierza, polityka i literata*. Promotorem był dr hab. Andrzej Lech profesor nadzwyczajny Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego. Na wymienionym wyżej Wydziale pracuje w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej. Prof. Andrzej Lech jest autorem rozprawy habilitacyjnej *Agraryzm wiciowy*. Z kolei recenzentami dysertacji doktorskiej Aleksandry Kozłowskiej byli: prof. dr hab. Tadeusz Dubicki (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), autor pracy badawczej *Żołnierze polscy internowani w Rumunii w latach 1939–1941* oraz dr hab. Maria Nartowicz-Kot¹ (Uniwersytet Łódzki), autorka rozpraw *Polski ruch socjalistyczny w Łodzi w latach 1927–1939* i *Polityka i działalność kulturalna samorządu łódzkiego w latach 1919–1939*².

Biografia *Góral generałem- Andrzej Galica. Biografia żołnierza, polityka i literata* powstała w ramach prac Interdyscyplinarnego Zespołu Badań Wsi Uniwersytetu Łódzkiego. Obecnie autorka pracuje jako kustosz dyplomowany w Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi w Dziale Zbiorów Oddziału Martyrologii Radogoszcz. Wspomniana monografia historyczna przybliży postać wybitnego *Syna Podhala* oraz wykorzystuje nowe źródła historyczne, jednakże ukazując postać *góralskiego generała* jest przede wszystkim uzupełnieniem historiografii.

Andrzej Galica urodził się 27 listopada 1873 r. w Białym Dunajcu. Uczył się w Poroninie i Nowym Targu, gdzie ukończył szkołę powszechną. Przeniósłszy się do Krakowa, uczęszczał do tamtejszego gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego

¹ <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze> [dostęp: 22.01.2017]

² <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze> [dostęp: 22.01.2017]

W 1897 r. zdał maturę. Naukę kontynuował na studiach na Politechnice we Lwowie (1899), a następnie w Wiedniu, uzyskując stopień inżyniera ze specjalnością: budowa dróg i mostów (1903).

Okres nauki Andrzeja Galicy to również czas zaangażowania się w działalność niepodległościową głównie w Związku Strzeleckim w Krakowie, którego – warto wspomnieć – był jednym z organizatorów. Był dowódcą Związku Strzeleckiego w Skawinie, jak również wraz z Władysławem Orkanem i Andrzejem Stopką, współtwórcą środowisk literackich tzw. szkoły podhalańskiej.

Wybuch pierwszej wojny światowej zastał Andrzeja Galicę w Wiedniu podczas prac inżynierskich w Ministerstwie Robót Publicznych. W sierpniu 1914 r. wstąpił w szeregi Legionów Polskich, rozpoczynając tym samym swą – jak się okaże – długoletnią karierę wojskową. Był dowódcą batalionu w 4. i 6. Pułku Piechoty Legionów, awansując na majora (1915) i podpułkownika (1916). Wkrótce dowodził 4. Pułkiem Piechoty tzw. *Czwartaków*. Na przełomie 1917 i 1918 roku pełnił funkcję inspektora wyszkolenia Polskiego Korpusu Posiłkowego. Został internowany w obozie Dulfalva na Węgrzech, a następnie odesłany na front włoski. W listopadzie 1918 r. podjął się organizacji oddziałów podhalańskich. Początkowo został dowódcą oddziału, a po pewnym czasie Brygady Górskiej. Z utworzonymi przez siebie pułkami podhalańskimi, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walcząc o granice swojej ojczyzny.

Lata 1920–1926 to czas dowodzenia 21 Dywizją Piechoty Górskiej. Z czasem piął się po szczeblach kariery wojskowej – w 1920 r. awansował na stopień generała podporucznika, a dwa lata później na generała brygady. Po wydarzeniach przewrotu majowego w 1926 r. został „awansowany” – przeniesiony do Przemyśla, gdzie w latach 1926–1930 pełnił funkcję dowódcy Okręgu Korpusu X. Decyzja o przeniesieniu Galicy na dowódcę OK X w Przemyślu, a tym samym jego deprecjacja, była wynikiem niejednoznacznej postawy generała podczas wydarzeń majowych.

W latach 1930–1939 gen. Andrzej Galica rozpoczął nowy etap w swoim życiu, stawiając na karierę w polityce. Był posłem, a następnie (do 1939 r.) senatorem Drugiej Rzeczypospolitej. Jako piłsudczyk zaangażował się początkowo w szeregach Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, a następnie z gen. dyw. Edwardem Rydzem-Śmigłym w Obozie Zjednoczenia Narodowego. Okres ten to również aktywna działalność społeczna oraz budowa rodzinnego domu w majątku Majdan k. Trzepnicy w powiecie piotrkowskim.

Czas okupacji przyszło mu spędzić w swoim majątku. Andrzej Galica nie zaangażował się w działalność konspiracyjną Polskiego Państwa Podziemnego. Również z uwagi na podeszły wiek generał nie brał udziału w Powstaniu Warszawskim. Wraz z ludnością cywilną przebywał w obozie przejściowym w Pruszkowie, później uznany jako niezdolny do pracy został przetransportowany do Białaczowa k. Opoczna. Zmarł tuż po zakończeniu działań wojennych w Europie 6 czerwca 1945 roku w swoim majątku k. Trzepnicy.

We wstępie Aleksandra Kozłowska wyjaśnia, iż celem pracy badawczej było uzupełnienie luki w postaci braku biografii jednego z barwniejszych *Generałów* okresu Drugiej Rzeczypospolitej, *górala z krwi i kości*, który nie doczekał się publikacji na swój temat. Autorka przytacza szereg pozycji bibliograficznych dotyczących postaci Galicy, zarówno te wydane drukiem, jak i niepublikowane np. pracę magisterską czy

doktorską, podkreślając jednocześnie wady i braki dotychczasowych opracowań. Wyjaśnia powody przyjęcia układu chronologiczno-rzeczowego oraz określa cezu-ry czasowe: okres od urodzenia generała w 1873 r. do śmierci w 1945 przyjmuje jako podstawę omawianego czasookresu. W ostatnim rozdziale ponadto podejmuje temat legendy gen. Andrzeja Galicy u współczesnych i losów jego bliskich. W tym wypadku wyjście autorki poza ścisłe ramy czasowe stanowi atut publikacji, choć jest tylko dopełnieniem całego obrazu postaci.

Analizie poddaje również swój proces badawczy, rozległość kwerend. Wymienia archiwa, w których znajdują się materiały, podkreślając ponadto trudności jakie napotkała podczas pracy badawczej tj. brak źródeł, jak np. dokumentów personalnych w Centralnym Archiwum Wojskowym, a tym samym konieczność korzystania ze źródeł pośrednich, czyli w tym wypadku akt personalnych współtowarzyszy generała. Opisuje swoje rozczarowania związane ze źródłami, które nie przyniosły spodziewanej wartości poznawczej, jak np. wspomnienia samego Galicy z okresu II wojny światowej. Podkreśla także zalety tych dokumentów, które uzupełniają luki w nowej wiedzy o generale np. korespondencja Galicy z przyjacielem Władysławem Orkanem, czy zasób ikonograficzny Narodowego Archiwum Cyfrowego. Autorka książki informuje czytelnika skąd pozyskała materiał źródłowy, by wymienić tutaj tylko najważniejsze: wspomniane już Centralne Archiwum Wojskowe Archiwa Państwowe i ich Oddziały w Krakowie, Rzeszowie, Przemyślu i Piotrkowie Trybunalskim, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, Muzeum Wojska Polskiego, Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie, czy Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie.

Interesujące są zapewne dla czytelnika: stosowany przez autorkę opis warsztatu historyka, sposoby wykorzystywania źródeł, ich weryfikacji, rodzaju oraz kolejnych etapów pracy badawczej. Autorka podkreśla, że z uwagi na różnorodność materiału, z którego korzystała często stawała przed dylematem gdzie dane źródło zakwalifikować. Bogactwo i złożoność postaci Galicy, która dotyka zarówno wojskowości, jak i etnografii, szkolnictwa galicyjskiego, monarchii austro-węgierskiej, literatury czy polityki, w pełni uzasadnia argumenty autorki. Czytelnik dostaje już we wstępie informacje, że w publikacji skorzystano ze źródeł drukowanych, utworów literackich, opracowań, wspomnień czy dokumentacji ikonograficznej, co daje poczucie dobrze przeprowadzonego procesu badawczego. Cenne dla czytelnika są objaśnienia autorki dotyczące zasad jakich użyła do opracowania rozdziałów, przypisów, techniki skrótów i nazwisk oraz zasad numeracji jednostek wojskowych, czy stopni wojskowych. Autorka wyjaśnia powód nagromadzenia dużej ilości cytatów, dotyczących głównie opinii i opisów Generała oraz przytoczonych utworów literackich, aby nie pozbawiać czytelnika „barwnego języka”. Argumenty te są jak najbardziej zasadne i zrozumiałe, a publikacja na tym zyskuje. We wstępie autorka składa również podziękowania osobom, które przyczyniły się do powstania książki, w większości wymieniając z imienia i nazwiska rodzinę Andrzeja Galicy oraz pracowników instytucji m.in. bibliotek, archiwów, muzeów.

Biografia składa się z dziesięciu rozdziałów w układzie chronologiczno-rzeczowym. Dzięki temu możliwe było w sposób klarowny i w pełni ukazanie kolejnych etapów życia bohatera. Obrany przez autorkę układ został konsekwentnie utrzymany, a tym samym jej założony cel został zrealizowany.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Poddany Najjaśniejszego Pana*, ukazano dzieciństwo i lata młodości Andrzeja Galicy, zamieszczając także informacje o jego rodzicach oraz rodzeństwie. Czytelnik dowiaduje się o miejscu urodzenia, Białym Dunajcu i Podhalu w okresie końca XIX wieku, o pochodzeniu, domu rodzinnym i koneksjach. Otrzymuje ponadto szczegółowe opisy dnia codziennego na Podhalu, czy jadłospisu góralskiego, pisząc m.in., że: *Jako chłopiec, A. Galica wybierał spod kamieni ikrę, którą matka smażyła na maśle*³. Dalej charakteryzując nazbyt drobiazgowo szkołę powszechną w Galicji i stosowanie różnego rodzaju kar, czytelnik ma wrażenie odbiegania od głównego tematu publikacji. W rozdziale przedstawione są również szczegółowo lata nauki późniejszego generała w krakowskim Gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego. Autorka opisuje system szkolny, charakteryzuje nauczycieli i kolegów, a nawet budynek, pisząc: *Do gimnazjum prowadziły z ulicy charakterystyczne stare 6-stopniowe schody. Przez obitą blachą bramę wchodziło się do sieni*⁴. Aleksandra Kozłowska nie pomija oprócz faktów istotnych również wydarzeń i opisów mniej znaczących dla biografii. Rozdział pierwszy zawiera także informacje o latach studenckich na Politechnice lwowskiej i wiedeńskiej, początkach pracy zawodowej inżyniera Andrzeja Galicy oraz działalności niepodległościowej w organizacjach paramilitarnych Związku Strzeleckiego czy Związku Drużyn Podhalańskich.

W rozdziale drugim, jak wskazuje tytuł *Legionowym szlakiem*, czytelnik dowiaduje się o służbie Galicy podczas I wojny światowej w Legionach Polskich. Podrozdziały poświęcone są okresowi dowodzenia przez Galicę I batalionem, a później 4. Pułkiem Piechoty. Warto tutaj zaznaczyć, że autorka zaznajamia nas m.in. ze źródłami wskazującymi na głęboki patriotyzm legionistów, chcących „wybić się na Niepodległość”, a zarazem zachęcających rodaków do służby w swoich szeregach i angażujących się w werbunek. Co ciekawe, Aleksandra Kozłowska, przytacza również przykłady obaw, rezerwy ludności cywilnej i niezrozumienie dla nowej walki o niepodległość. Następnie opisana jest służba w 4. Pułku Piechoty tzw. *Czwartaków*, pod dowództwem ppłk. Bolesława Roji, gdzie trzon stanowili Podhalanie, służył tam m.in. przyjaciel Galicy, chor. Władysław Orkan. Autorka, ze wspomnianą już szczegółowością opisuje służbę, walkę legionistów, jak również wydarzenia polityczne i społeczne. Pozwala to także dostrzec stopniowo rozwijającą się karierę wojskową Galicy, kolejne awanse, jak objęcie dowództwa 3 Pułku Piechoty (1916), a następnie dowództwa legendarnych *Czwartaków* (1917).

Gdy kształtowano granice, to tytuł rozdziału trzeciego omawianej publikacji. Jest on poświęcony początkom służby wojskowej w Wojsku Polskim i organizacji pułków podhalańskich. O decyzji wyboru dalszej drogi życiowej Andrzeja Galicy tak pisze autorka: *Mógł wybrać pomiędzy pracą w cywilu a kontynuacją kariery wojskowej. Dla byłego, wysokiego rangą oficera LP to drugie rozwiązanie okazało*

³ A. Kozłowska, *Góral generałem. Andrzej Galica. Biografia żołnierza, polityka i literata*, Łódź 2013, s. 32.

⁴ Tamże, s. 35.

się korzystniejsze i 1 listopada 1918 r. A. Galica oficjalnie wstąpił do WP⁵. Płk Galica uczestniczył w kształtowaniu granic z Czechosłowacją, wkraczając na teren Spisza i Orawy z Brygadą Strzelców Podhalańskich. Następnie jako już dowódca 21 Dywizji Piechoty Górskiej brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Autorka przytacza inspekcję Józefa Piłsudskiego, gdzie w 21.DPG niemal połowa ludzi przedefiniowała przed nim ...boso!⁶ W rozdziale tym także, oprócz faktografii, przybliżono ponadto problematykę tworzenia się jednostek podhalańskich, oraz podkreślono jak duże znaczenie już wówczas dla Galicy stanowiło wyróżniające się umundurowanie w stylu podhalańskim – charakterystyczne kapelusze i peleryny, którego będzie w późniejszym okresie autorem. Rozdział ten to barwne ukazanie przez autorkę rozpoczynającego się najlepszego okresu życia Galicy, dla którego służba dla Ojczyzny to nie tylko obowiązek, ale przede wszystkim honor.

Cezury czasowe oraz tematykę kolejnych dwóch rozdziałów określa służba naszego bohatera w 21 Dywizji Piechoty Górskiej w latach 1920–1926 r. Autorka przybliży problematykę organizacji tej jednostki, w tym wyszkolenia, umundurowania i uzbrojenia wojskowego, udział w manewrach, korzystając przy tym z ocen czynionych przez wojskowych na temat 21 DPG. Z publikacji wynika, że to właśnie ten okres dla generała był najlepszy i najbardziej twórczy w życiu.

Wokół wydarzeń majowych 1926 roku zbudowany jest kolejny rozdział *Dowódca Okręgu Korpusu X w Przemyślu*, w którym autorka omawia „trudny” okres Galicy. Kolejną cezurą czasową jest rok 1930 i pożegnanie bohatera publikacji z wojskiem, ale jednocześnie jego przejście do polityki. Autorka przybliży działalność polityczną gen. Andrzeja Galicy jako posła, a następnie senatora związanego z obozem sanacyjnym. Aleksandra Kozłowska budując rozdziały, trzyma się konsekwentnie w całej publikacji wyznaczonych ram chronologicznych i cezur czasowych życia swojego bohatera.

W następnym rozdziale autorka umieściła kwestie działalności społecznej i regionalnej *Sołtysa Podhala*, m.in. w takich organizacjach jak: Związek Podhalan, Związek Legionistów, Związek Ziemi Górskich czy Zrzeszenie Inteligencji Ludowej i Przyjaciół Wsi. Aby omówić problematykę działalności i zaangażowania Galicy w sprawy społeczne, autorka słusznie poświęciła temu odrębny rozdział, który wymusił retrospekcję do początków XX wieku, zapewniając tym samym pełną analizę życiorysu bohatera. czemu dzięki tym zabiegom czytelnik otrzymał pełny, złożony i wieloaspektowy obraz postaci. Aleksandra Kozłowska opisuje udział generała podczas uroczystości oraz spotkań, ukazuje jego życie towarzyskie i góralską fantazję, a także poczucie humoru. Omawia ponadto działalność kulturalną i zainteresowania Galicy jako początkującego literata, autora dramatów i powieści. Bez tych informacji biografia nie byłaby pełna. Zainteresowanie budzi przytoczona korespondencja pomiędzy Galicą, a jego wspomnianym już kilkakrotnie najlepszym przyjacielem Władysławem Orkanem, uwydatniony wpływ wybitnego pisarza na generała oraz wsparcie jakim ten ostatni obdarzał popularnego artystę. Przyjaźń pomiędzy dwoma góralami, miała wieloaspektowy wymiar – od wsparcia finansowego, po wsparcie

⁵ Tamże, s. 113.

⁶ Tamże, s. 147.

duchowe i twórcze na przestrzeni wielu lat. Podkreślić należy, że wspólne doświadczenia legionowe (4 PP LP) oraz trudy życia tylko ten charakter rodzinny umocniły. Bogato udokumentowany jest również opis znajomości Galicy z poetą i artystą Kazimierzem Przerwą Tetmajerem. Liczne cytaty np. z korespondencji czy fragmentów utworów, podnoszą wartość recenzowanej książki. Udział Galicy w życiu bohemy Młodej Polski i tzw. Szkoły Podhalańskiej pozwala autorce ukazać generała nie tylko jako wojskowego, ale przede wszystkim jako utalentowanego górala, podejmującego próby literackie, a tym samym zmagającego się z nastrojami i emocjami przynależnymi artyście. O dobrze przeprowadzonej kwerendzie przez autorkę świadczy umieszczenie listy wydawnictw, na łamach których drukował Galica.

W wyniku rzetelnego procesu badawczego autorki, czytelnik otrzymuje wielowymiarowy portret bohatera, który swym uporem i pracowitością – pomimo chwil zwątpienia i tragedii życiowych (np. śmierć córki Bronisławy), osiągnął sukces głównie jako wojskowy, ale również jako polityk i mniej jako literat. Barwność prezentowanej postaci pozwala każdemu czytelnikowi znaleźć „coś dla siebie”, a rozdział poświęcony życiu rodzinnemu dopełnia obraz Galicy jako męża i ojca. Przytaczane przez autorkę zabawne i humorystyczne wydarzenia z życia generała oraz jego rodziny, jak np. anegdota zawarta w informacji pisemnej krewnego generała Wincentego Galicy, lekarza medycyny, że: *batalionem uzupełniającym dowodził kapitan Andrzej Galica rodem z Zakopanego, znany z tego, że bardziej od szwadronu Kozaków bał się własnej żony*⁷, czy cytowane fragmenty utworów literackich, sformułowane poprawną i ładną polszczyzną, ułatwiają przejść przez 470 stron. Dzięki rzetelnej kwerendzie, autorka-muzealnik, dotarła do tak szczegółowych informacji jak np. ta, że kurtka munduru wyjściowego Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (tzw. servicedress), należąca do syna generała Władysława Galicy znajduje się w zbiorach National Army Museum w Camberley. W recenzowanej pracy nie zabrakło również rozdziału podsumowującego legendę Generała w utworach literackich, zarówno jemu współczesnych jak i późniejszych autorów.

Biografia posiada dziesięć ogólnie proporcjonalnych rozdziałów, wykaz źródeł i opracowań, przedstawiony w bardzo szczegółowy sposób, uwzględniający zarówno archiwa, ich zasoby, jak i sygnatury (co stanowi rzadkość, gdyż zwykle takie informacje czytelnik znajduje tylko w przypisach). Źródła wykorzystane przez autorkę pochodzą z 23 archiwów polskich i zagranicznych, prace dopełniają źródła ikonograficzne w ilości 80 sztuk wraz z opisem oraz indeks osobowy i wykaz skrótów. Praca będąca efektem badań naukowych i dokładnej kwerendy źródłowej uzupełnia biografistykę elit wojskowych Drugiej Rzeczypospolitej o postać wybitną i charakterystyczną. Legenda słynnego i barwnego *Syna Podhala* na łamach recenzowanej przeze mnie publikacji została rzetelnie opracowana z zachowaniem warsztatu historyka, a czytelnik otrzymał produkt stanowiący kompleksową biografię. Autorka, nie zapomniała również przedstawić losy rodziny Andrzeja Galicy, której jak wspomniałam poświęciła odrębny rozdział, docierając do źródeł zarówno dotyczących rodziców generała, a także jego wnuków. Takie ujęcie postaci niewątpliwie stanowi pełne spectrum postaci – a zarazem jest to atut monografii.

⁷ Tamże, s. 383.